

LES CRÒNIQUES DE TERESA PÀMIES

La gran desil·lusió

ENRIC VILA

Vist amb els ulls d'ara, no hi ha dubte que el salt al buit que la política va protagonitzar a la rereguarda republicana durant la Guerra Civil va estar a l'altura de la patacada que va venir després. El lector arribarà fàcilment a aquesta conclusió si llegeix *Quan érem capitans. Quan érem refugiats*. El llibre de Teresa Pàmies, que relata l'experiència de l'escriptora a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya, constitueix tota una crònica d'aquest daltabaix que políticament va començar a caducar el 20 de novembre del 1975, però que, des d'un punt de vista cultural, ha calat en la nostra societat.

Davant la Catalunya embotida que descriu Pàmies, s'entén perfectament que el Seny, el Pacte i la Convivència hagin esdevingut la Santíssima Trinitat de la política catalana des de la Transició. Un país dominat per idealistes ingenus, fanàtics sense escrúpols i morts de gana carregats de raons per clamar venjança, no podia anar cap enllac més que cap al desastre. Pàmies, que va jugar un paper molt actiu a la rereguarda malgrat els disset anys que tenia quan va esclatar la Guerra, pertanyia al primer grup d'aquella explosiva triple aliança. Una noieta com ella, "una mica

inconscient, petulant i exaltada", va conèixer Companys, Negrín, va pronunciar discursos a la ràdio, va improvisar arengues als refugis antiaeris, va redactar pamflets -alguns amb faltes d'ortografia-, va anar amb una comitiva als EUA per mirar d'estovar Roosevelt i, un cop a l'exili, les responsabilitats assumides li van permetre disposar de prou contactes per escapar-se del camp de concentració on estava reclosa i aconseguir un dels sollicitats bitllets cap a Santo Domingo mentre França sucumbia a l'avenç nazi.

El mateix interès que té el llibre, el suc literari que l'autora treu al seu precoç protagonisme històric, ja és tota una prova del desgavell a què es va veure abocada la II República. La joventut amb què Pàmies va afrontar la guerra i l'exili fa que el relat basculi continuament entre l'èpica llatinera i la dura autocrítica. Això vol dir que Pàmies, que lògicament sent la punxada de la nostàlgia vers una època que va viure amb un vitalisme i una ingenuïtat ja



Teresa Pàmies ha recreat els anys difícils

perdudes, sovint no té més remei que passar la seva veu emocionada pel sedàs de la raó i de l'experiència. L'escriptora no amaga la lentitud amb què va començar a caure-li la bena dels ulls, i recorda el seu desconeixement de la situació política internacional i la fe cega que tenia en la infalibilitat de Stalin -tanta, que va perdonar-li el pacte nazi-soviètic confiant que "sabia el que es feia".

L'obra, però, no pretén fer literatura del penediment, sinó oferir una crònica personal i honesta d'un daltabaix que segurament donarà sentit al segle XX el dia que hàgim paït del tot. Es podria ridiculitzar la Pàmies que crida a la resistència i se'n va a la Bonanova a fer barricades el dia abans de la caiguda de Barcelona tot comparant-la amb un Noè de pacotilla que pretén aixecar una presa

deu minuts abans del Diluvi Universal; però seria injust. Aquesta imatge en tot cas es correspondria més als polítics i als agents socials que, havent atiat el foc durant els anys vint i trenta, van començar a demanar calma quan es van veure desbordats el juliol del 1936. De fet, per a Pàmies, l'idealisme va esdevenir un salvavides contra el desànim. I, d'altra banda, a l'hora de buscar responsables tampoc no podem ser gaire durs, tenint en compte el context mundial en què va transcórrer aquell episodi i la pobra manera com l'hem superat.

La vigència del llibre de Pàmies, publicat inicialment en dos volums consecutius el 1974 i el 1975, estarà assegurada mentre tinguem pendent una resposta constructiva als estralls provocats per les ideologies. Recompòs de les tisorades que va patir de la censura, i assistit per testimonis epistolars commovedors, el valent relat de Teresa Pàmies dona peu a reflexionar sobre un daltabaix que no ens permetrà abandonar el segle XX fins que no siguem capaços de mirar-lo de fit a fit i vèncer l'escepticisme displicent que ens ha encomanat.

Teresa Pàmies, *Quan érem capitans. Quan érem refugiats*. Proa. Barcelona, 2000.

Hi ha qui es mira la mort aliena d'una manera egoista, i sent tristesa pels moments que ja no podrà passar amb qui se'n va d'aquest món. Teresa Pàmies, en canvi, encara la mort agraint els moments passats, sense malenconies ni exageracions melodramàtiques innecessàries. *Cròniques de comiat*, el recull de necrològiques que acaba de publicar Teresa Pàmies (Balaguer, 1919), n'és un bon exemple, on trobem glosses de la vida de companys i amics, militants exiliats, coneguts i admirats. Alguns tan rellevants com ara Pere Calders, Maria Mercè Marçal i Maria Aurèlia Capmany.

Les cròniques arreplegades en el present volum han anat apareixent a *Mundo Diario*, *Canigó* i a l'AVUI des del 1974 fins al 1999, i en totes elles hi trobem personatges singulars que van

lluitar pels ideals que compartien amb l'autora, des dels ideals d'esquerra fins al feminisme, tot passant per la lluita antifranquista i, sobretot, per la recuperació de la llengua i la cultura catalanes. No podem oblidar que Teresa Pàmies va ser militant de la JSUC durant la Guerra Civil, va estar exiliada a Praga, Moscou i París i que mai no ha abandonat les idees comunistes.

Els articles se'ns presenten en ordre cronològic, la qual cosa en facilita la lectura i ajuda a reconstruir la història de l'esquerra catalana dels últims seixanta anys (i no només la

història dels seus morts). El fet que l'autora de *Quan érem capitans* comenti anècdotes dels enterraments ens fa adonar-nos del grau de normalització que la cosa catalana va anar assolint a mesura que s'avançava en el temps. No deixa de resultar curiós que en les primeres cròniques hi trobem referències explícites al nombre i tipus de banderes (barrades o roges) que cobrien els taüts o a la llengua en què s'oficiava la cerimònia i, més enllà del 85 comencin a celebrar-se enterraments sense himnes, banderes ni personalitats polítiques. Segons sembla, la normalització treu romanti-

cisme i heroïcitat als actes de comiat.

Tot i que en principi semblen anècdotes, l'autora moltes vegades aprofita per criticar, indignada, la gens anecdòtica conversió imposada de gent com ara Maria Cànovas Zamorano, comunista agnòstica que va estar exiliada quaranta anys a l'URSS i que, un cop morta, va ser objecte d'una cerimònia religiosa. I també lloa gent que va deixar escrit com volia ser enterrada, com ara Antònia Abelló, militant d'Esquerra Republicana, que "no deixà res a l'atzar: ni la seva vida, ni la seva mort".

Cròniques de comiat és una ocasió excel·lent per revisar la història dels últims seixanta-cinc anys. La visió lúcida de l'autora traspua en totes les evocacions que componen el llibre. Ni la militància conjunta, ni les vivències passades, ni l'enyor aconsegueixen entelar la mirada d'una Teresa Pàmies que s'acomiada d'amics i amigues de la seva generació, gent amb vides apassionants, en moltes ocasions, militants "anomenats històrics", com comenta irònicament.

Cròniques de comiat és un llibre que parla, sobretot, de la mort i de morts. Teresa Pàmies, que sap molt de la vida, ens hi ofereix 53 vides per aprendre, 53 raons, de lectura àgil i amena, que conviden a la reflexió.

Teresa Pàmies, *Cròniques de comiat*. Empúries. Barcelona, 2000.

Recull d'adéus

IÑAKI GARCIA

ELS LLIBRES MÉS VENUTS

Del 9 al 15 de novembre. Amb la col·laboració del Gremi de Llibreters i de les llibreries Àncora y Delfin, FNAC, Documenta, Proa-Espais, Bosch, Crisol, Ona i Laie, Llibreria 22, Catalonia, Les Voltes, La Rambla, Casa del Llibre, Robafaves i Tres i Quatre.

FICCIÓ

Cambres d'acer inoxidable
Ferran Torrent. Columna

L'últim llibre de Sergi Pàmies
Sergi Pàmies. Quaderns Crema

Solstici d'hivern
Rosamunde Pilcher. Edicions 62

L'herència d'Eszter
Sándor Márai. Empúries / Salamandra

L'últim càtar
Lluís Racionero. Columna

Tallats de lluna
Maria-Antònia Oliver. Edicions 62



Ferran Torrent

NO FICCIÓ

Digue'm agosarat
Andreu Buenafuente. Columna

El desconcert de l'educació
Salvador Cardús. La Campana

L'univers, els déus, els homes
Jean-Pierre Vernant. Empúries

Sobre el nacionalisme
Isabel-Clara Simó. Columna

Llegendes històriques catalanes
Martí de Riquer. Quaderns Crema

Residències i cases de pagès
Diversos autors. Generalitat



Isabel-Clara Simó